

Bekő István
Székelyudvarhely

A recepciókritika főbb hermeneutikai kérdései

Bevezetés

Jelen tanulmányban arra teszek kísérletet, hogy bemutassam a szövegmegértés sokszínű területét, melyet *Moises Mayordomo-Marín* berni teológus alapján recepciókritikának (*Rezeptionskritik*) nevezek. A fogalmat Mayordomo az exegézisben használatos forma- illetve irodalomkritika név mintájára alkotta meg, így akarva közös gyűjtőnév alá vonni az olvasóközpontú szövegvizsgálat sok elnevezését.¹ Mielőtt a recepciókritikára jellemző felfogásokkal ismerkednénk, pár lépésben végigjárjuk a hermeneutika történetét oly céllal, hogy a különböző értelmezési korszakok jellemzőinek felsorakoztatása révén megérkezzünk a mának kérdéseibe.

A korai keresztyén írásértelmezés tematikus jelzővel illelhető. A skolasztikáig a szövegeket a legtöbb esetben tematikus olvasmánynak tekintették, amelyeket allegorikusan vagy literálisan értelmezték, a tanításnak vagy hitelveknek alárendelve. A témaközpontú eljárások kérdése arra keresett választ, hogy mit mond a szöveg az adott témával kapcsolatban. Ebben az esetben a kiindulópont nem az Írás volt, hanem a téma.²

A humanizmussal és felvilágosodással előtérbe került a filológiai-történeti érdeklődés, s az értelmezés szerzőközpontúvá vált. Ennek a korszaknak kérdése arra keresett választ, hogy mit mond a szöveg a szerzőről és művéről.³

A következő váltás a 20. században jelentkezett. A formalista irányzat bibliai hermeneutikára gyakorolt hatása által a szövegeket irodalmi értelemben zárt műveknek tekintették, a kutatás egyszerű tárgyának. E korszak értelmezési modellje szövegközpontú. A magyarázónak az a dolga, hogy megértse mi rejlik a szövegben, és hogyan segíti elő a szöveg a benne rejtőző jelentés felismerését.⁴

A hármas korszakolás mutatja, hogy az értelmezők figyelme miképpen vizsgálta a szövegeket a téma iránti, majd pedig a szerző és mű iránti érdeklésből. Az újabb paradigmaváltás jelentkezése várható volt, s be is következett. Ennek figyelmébe a szöveg és befogadó (olvasó) kapcsolatából létrejött recepció került. Ezt emeli ki *Ulrich*

---

¹ „Da die Literaturwissenschaft derzeit über keine verbindliche, allgemein gültige Nomenklatur verfügt, nehme ich mir die Freiheit, in Anlehnung an in der Exegese gelaufene Bezeichnungen wie Form- und Literarkritik in diesem Falle von Rezeptionskritik zu reden.” Ld. *Den Anfang hören. Leserorientierte Evangelienexegese am Beispiel von Matthäus 1–2*. Vandenhoeck-Ruprecht, FRLANT. Göttingen 1998, 23.

² Vö. Mayordomo-Marín, Moises: *Den Anfang hören. Leserorientierte Evangelienexegese am Beispiel von Matthäus 1–2*. Vandenhoeck-Ruprecht in Göttingen. FRLANT. 1998, 18.

³ Mayordomo-Marín, Moises: *i. m.* 18.

⁴ Ide tartoznak az orosz formalisták, majd az angolszász és amerikai *New Criticism* képviselői. Ld. Mayordomo-Marín, Moises: *i. m.* 18–19.

Luz is, amikor hangsúlyozza, hogy az értelmezőnek fel kell bukkannia az értelmezésben, ha azt akarjuk, hogy a szövegek beszédek legyenek a mában.⁵

Új hangok

A történetkritika fontossága és hiányossága

A történetkritika a 20. században virágkorát élte. A tudományos alapossággal kidolgozott diakron és szinkron módszerek a komoly bibliaértelmezés alapvető és megkerülhetetlen eljárásaivá lettek.⁶ Bátran kijelenthetjük, hogy komoly és tudományos igényű munkát lehetetlen a történetkritika eredményeinek figyelmen kívül hagyásával végezni.

Az exegézissel foglalkozók a szövegek eredeti értelmét kutatva próbálták a szöveg jelentéséhez közelebb kerülni. Kutatásuk múlt felé forduló és szöveg-immanens⁷ eljárás volt, ugyanis a jelentől elfordulva, a szövegek szerzőinek gondolatait, és a szövegek egykori értelmét kutatva akartak a megértéshez közelebb kerülni. A történetkritika mára megtorpant állapotának túllépéséhez jelentősen hozzájárulhat a jelenleg tárgyalt recepciókritika azáltal, hogy alkalmazóként új megvilágításba helyezheti a kutatási eredményeket.

Az értelmezésben a múlt felé fordulás egyenes következményeként jelentkezett az egyre erősödő felismerés, hogy a szöveg és értelmező nincsen ugyanazon a idői síkon, és a felmutatott értelmezési eredmények inkább a múltra vonatkoznak, mintsem a jelenre. Míg az értelmező a jelennek része, addig a szövegek a múlt részét képezik. Közöttük húzódik a „történelem rút árka”. A történetkritika fejlődésével együtt járt a hiányosságok felismerése. Egyre több hang fogalmazta meg, hogy hiányolja a magyarázatnak jelenre történő vonatkoztatását, jelennel való aktualitását és kapcsolatát. Ezzel egyidőben megfogalmazódott az igény, hogy a bibliaértelmezésnek ne csak az legyen célja, hogy feltárja a múltbeli fixnek és eredetinek gondolt jelentést, hanem azt is kutassa, hogy miképpen szólíthatja meg a szöveg a ma emberét, mit mond neki ma, milyen cselekvésre akarja eljuttatni? Egyre fokozottabban magyarázatra szorult az a tény, hogy az értelmezéstörténet során miképpen álltak elő a magyarázatok közötti eltérések, amelyek a különbözőségek ellenére saját világuk kontextusában vizsgálva legitímnek mondhatók. Ezáltal, a történetkritika kritikája előkészítette az elhanyagolt szempontok felismerését, az olvasó – szöveg – szerző triászának felé fordulást.

Az alábbiakban a recepciókritika számára fontos három gondolkodó felfogásával ismerkedünk: *Umberto Ecoval*, *Hans Robert Jaussal* és *Wolfgang Iserrel*.

⁵ „Ich bin überzeugt, dass auch wir heute biblische Texte nur dann im vollen Sinn des Wortes „verstehen“, wenn wir uns selbst mit unserem ganzen Leben, Glauben und Unglauben in sie hineinbergen und in unserer eigenen Situation in ihnen einen neuen Sinn, unseren eigenen Sinn entdecken, wie dies die Vaeter getan haben.” Luz, Ulrich: *Das Evangelium nach Matthäus II Bd.*, EKK, Benziger Verlag GmbH, Zürich und Braunschweig 1990, VIII.

⁶ Ld. Oeming, Manfred: *Biblische Hermeneutik*. Wissenschaftliche Buchgesellschaft Darmstadt 1998, 42.

⁷ Heike Bee-Schroedter szöveg-immanensnek nevezi az eljárást. Vö. Bee-Schroedter, Heike: *Neutestamentliche Wundergeschichten im Spiegel vergangener und gegenwärtiger Rezeptionen*. Stuttgarter Biblische Beiträge 39. Verlag Katholisches Bibelwerk GmbH Stuttgart 1998, 38.

A nyitott mű

A mű „nyitottságának” gondolatát *Umberto Eco* már 1962-ben megfogalmazza a hasonló című, a modern irodalomtudományban alpműnek számító kötetében.⁸ Eco úgy gondolja, hogy az alkotásokat, műveket bizonyos mértékben a nyitottság jellemzi, ami keletkezési koruktól független. E gondolatból kiindulva írja le, hogy „a nyitottság, mint a művészi üzenet alapvető többértelműsége, minden idők műalkotásának állandó vonása.”⁹

Mit jelent a művek nyitottsága? Mielőtt e kérdésre válaszolnánk, azt kell tisztázni, hogy mit jelent a mű zártsága? Eco szerint, bizonyos fokig minden mű zárt, ami annak tulajdonítandó, hogy vannak a szerző által lezárt értelmezési irányok. Ez akkor mondható el, ha a szerző azzal a szándékkal szervezte meg a kommunikációt, hogy az olvasó ugyanazt a művet kaphassa, amit a szerző. A szerző zárt formát hoz létre, ha azt szeretné, hogy a formát úgy fogják fel és úgy értsék, ahogyan azt elkészítette. Kompozicionális jelek által úgy irányítja az olvasást, előadást, befogadást, hogy a műkedvelő képessé lesz reprodukálni a szerző által tervezett formát.¹⁰ Amennyiben csak zárt és befejezett művekről beszélünk, azt jelentené, hogy a szerzők által elgondolt és a szövegben elrejtett értelmezés minden kor értelmezője előtt ugyanúgy elérhető. Az egyes mű értelmezéstörténetének sokszínűsége azonban arra figyelmezteti az értelmezőt, hogy a megértés korántsem ilyen egyszerű, mert a megértés létrejöttében különböző kompetenciák és tényezők kölcsönhatásával kell számolni. A sokszínű megértés vonalán elindulva állapítja meg Eco, hogy a szerző az igyekezete ellenére sem képes minden tekintetben zárni a művet (sokan arra törekednek, hogy minél nyitottabbnak hagyassák), ezáltal a mű bizonyos fokig továbbra is nyitott marad, új és új értelmezési formákat hívva életre.¹¹

Az eddigiek alapján írja Eco, hogy egy mű nyitottsága azokat az integrációkat jelenti, amelyekre a mű lehetőséget ad.¹² Eco minden mű tulajdonságának tekinti, hogy újabb arculatokat tár fel, amelyek által a mű a tapasztalatok kimeríthetetlen tárházává válik,¹³ és végtelen számú olvasat lehetőségét foglalja magába. Mintegy elvként állapítja meg, hogy akkor is, amikor a szerzőnek a szándéka az egyértelmű közlés, művének egyik legfontosabb jellemzője a nyitottság marad.¹⁴ A mondatok, mint konvencionális fogalmak halmazai, arra várnak, hogy a fogalmak megértett egységgé álljanak össze az olvasó közreműködésével.¹⁵ Ebben a folyamatban helyet kapnak a múltban szerzett tapasztalatok, amelyeknek segítségével megérthető a szóban forgó új tapasztalat, de helyet kap az értelmezőnek szintaktikai és szemiotikus megértése is.

⁸ Magyar nyelven a kötet teljes terjedelemben megjelent az Európa Könyvkiadónál Budapesten, 1998-ban, Dobolán Katalin fordításában. Címe: *Nyitott mű*. Részletek olvashatók még a Polis Kiadónak 1999-ben mejelentetett *Esztétikai olvasókönyv* című kötetében, a Remekírók Diákkönyvtára sorozatban, Orbán Gyöngyi szerkesztésében.

⁹ Eco, Umberto: *Nyitott mű*. Ford. Dobolán Katalin, Európa Könyvkiadó Budapest 1998, 57.

¹⁰ Uo. 72.

¹¹ Eco fogalmazásával élve, „minden műalkotás... végtelen számú lehetséges olvasat felé nyitott. Ezek mindegyike személyes távlattól, ízléstől, kivitelezéstől függően életet ad a műnek.” Ld. Eco, Umberto: *i. m.* 103.

¹² Vö. Eco, Umberto: *i. m.* 102.

¹³ Uo. 107.

¹⁴ Uo. 133.

¹⁵ Uo. 114.

A „nyitott” meghatározás a mű és interpretáló közti új dialektikai viszonyt fejezi ki. Az értelmező beleviszi az értelmezésbe saját egzisztenciális helyzetét, egyedi érzékenységet, műveltségét, sajátos ízlését, preferenciáit. Ily módon az olvasó az eredeti formát „egyéni nézőpontja felől érti meg”.¹⁶

Eco különbséget tesz a mű és annak értelmezése között, megállapítva, hogy az értelmezés mindig végleges, más értelmezésekkel párhuzamos, kizárja a többit, de nem tagadja a többi létét.¹⁷

Hermeneutikailag jelentős a következő kérdés: ha a művek értelmezésében számolni kell a mű nyitottságával és a befogadó egyéni „enciklopédiájával”, hogyan lehetséges meghatározni a vég nélküli értelmezések között azt a kritériumot, amelyik által különbséget lehet tenni a helyes és helytelen értelem között? Kérdés az is, hogy mihez lehet a helyesség és helytelenség mércéjét igazítani? Ugyanis a kritérium megfogalmazása nagymértékben függ a kritériumot megfogalmazó indíttatásától, elveitől, melyek lehetővé teszik az értelmezés bizonyos irányát; ugyanis ezek ellehetetlenítenek egy másikat irányt.

Eco nem foglalkozik a kritérium kérdésével, és távol áll tőle, hogy olyan elfogadandó elveket határozzon meg, amelyek segítségével minősíteni lehetne a különböző megértéseket. Szándéka a megértés létrejöttének vizsgálata, a törvényszerűségek kutatása, s nem a határvonalak meghúzása. Ezért a félreértéseket is bevonja a megértés törvényszerűségének és folyamatának vizsgálatába, mert ezek is a mű termékenységének eredményei.¹⁸

Eco „nyitott” gondolata figyelmeztet a szövegekben rejlő lehetőségpotenciálra. Ennek az olvasó megjelenése az egyik legfontosabb feltétele. Egyénisége, többes meghatározhatósága és egyedisége a mű sajátos értelmét eredményezi. A művek „nyitottsága” elvének komolyan vétele jelentős szerepet játszhat a teológia- és dogmatörténetben. A nyitottság hermeneutikai elve figyelmezteti a teológiát, hogy minden megértés az előző megértéseknek folytatása, ez magán hordozza az értelmezési hagyományok, az olvasói enciklopédia és a sajátos érdekeltségek nyomát. Ez a felismerés a megértés immanens oldalát és történetiségét emeli ki.

Eco rámutatott arra, hogy a jelentések fellelésekor komolyan kell venni a befogadó személy együttműködését, aki által a szövegben lévő nyelvi jelzések sokkal több jelentést hozhatnak elő, mint amennyit a szavakból pusztán lexikálisan meg lehetne határozni. Mivelhogy a megértésben az olvasó a maga enciklopédikus adottságával vesz részt, ezért az újszövetségi exegézis számára különösen fontossá válik a vallás- és hagyománytörténet eredményeinek felhasználása, mert így nyílik betekintés az egykoron élt olvasó világába. Az újszövetségi iratok jobb megértéséhez ajánlott a velük egyidőben létezett irodalmi jellegű írások ismerete, ugyanis a világtörténelem során keletkezett minden mű esetében számolni kell az irodalmi kapcsolatok és függőségek létevel.

¹⁶ Vö. Eco, Umberto: *i. m.* 74.

¹⁷ Uo. 104.

¹⁸ Uo. 75., 83.

A mű hatása az olvasóra

Hans Robert Jauss *Literaturgeschichte als Provokation der Literaturwissenschaft* című tanulmánya¹⁹ jelentősen hozzájárult az irodalmi paradigmaváltás bekövetkezéséhez. *A recepció elmélete* című írásában az 1967-es évet az értelem megszületésében szerepet játszó három instancia (szerző, mű és befogadó) egymásra találása pillanataként értékeli.²⁰ Alaptétele: a mű jelentése a szöveg és recepció konvergenciájából jön létre. Ezért a mű értelme nem tekinthető idő felettinek, hanem történetileg alakuló totalitásnak.²¹ Jauss szerint, a szövegeket nem azért írták, hogy filológusok filológiailag értelmezzék, illetve a történészek történetileg vizsgálják. A szövegeket mindenekelőtt olvasásra írták. Ezért még a kritikus szemmel vizsgálható irodalomtörténész is legelső sorban olvasó, s csak azután irodalomtörténész.²²

A szöveginterpretáció gyenge pontja az, ha a recepció pusztán a befogadás passzív aktusa.²³ Fordulat ott következik be, amikor az értelmezésbeli különbözőségeket már nem lehet az írás értelmének objektív tartalmára vonatkoztatni, hanem az eltéréseket a megértés szubjektív feltételeivel kell magyarázni. A szöveg értelme nem autoritatív adott; keresése a megértés feladata.

A művekbe zárt értelemről Jauss azt tartja, hogy egyetlen irodalmi mű sem tekinthető olyan önmagában létező tárgynak, amely minden szemlélőjének mindig ugyanazt a látványt nyújtja. A műveket inkább olyan partitúrához kell hasonlítani, amelyből újabb és újabb visszhangok hozhatók ki. A szöveg kiszabadul a szavak anyagából, és aktuális létezéshöz jut.²⁴

A művek eredeti jelentésével kapcsolatosan Jauss megállapítja, hogy az értelmezők elsődleges szándéka az első jelentés (az eredeti jelentés) felismerése, s egyedül ezt ismerik el helyesnek, kimagaslónak, eredetinek, mércének. Az eljárás tévességével kapcsolatban úgy látja, hogy az alkotások kiemelkedő jellegét nem lehet mindig felismerni első megjelenésük horizontjában. Gyakran időre van szükség, hogy a megjelenéskor keveset mondó mű tekintélyre tegyen szert.²⁵ Megállapítja, hogy az értelmező nem húzódhat vissza az eredeti értelem objektívnek vélt megfejtéséhez.²⁶ A korábbi értelmezők azt hitték, felismertek valamit az eredeti értelemről, ezért a mai értelmező sem követelheti magának a magasabb objektivitás felismerésének vívmányát.

Az irodalomtudomány feladatát Jauss nem abban látja, hogy a művekről irracionális értékítéletet fogalmazzon meg, hanem abban, hogy vizsgálja a mű és olvasó között

¹⁹ A tanulmány német nyelvű első kiadása: *Konstanzer Universitätsreden*. Konstanz 1967. Magyar címe: *Irodalomtörténet, mint az irodalomtudomány provokációja*. Megjelent több más Jauss-tanulmánnyal együtt az Osiris kiadó gondozásában, Budapest, 1999-ben. Jauss, Hans Robert: *Recepcióelmélet – esztétikai tapasztalat – irodalmi hermeneutika. Irodalomelméleti tanulmányok*.

²⁰ Vö. Jauss, Hans Robert: *A recepció elmélete*. In: Jauss, Hans Robert: *Recepcióelmélet – esztétikai tapasztalat – irodalmi hermeneutika. Irodalomelméleti tanulmányok*. Osiris Kiadó, Budapest 1999, 9.

²¹ Vö. Jauss, Hans Robert: *A recepcióesztétikai megközelítés részlegessége*. In: Jauss, Hans Robert: *Recepcióelmélet – esztétikai tapasztalat – irodalmi hermeneutika. Irodalomelméleti tanulmányok*. Osiris Kiadó, Budapest 1999, 89.

²² Vö. Jauss, Hans Robert: *Irodalomtörténet, mint az irodalomtudomány provokációja*. In: Jauss, Hans Robert: *Recepcióelmélet – esztétikai tapasztalat – irodalmi hermeneutika. Irodalomelméleti tanulmányok*. Osiris kiadó, Budapest 1999, 48.

²³ Vö. Jauss, Hans Robert: *A recepció elmélete*, 12.

²⁴ Vö. Jauss, Hans Robert: *Irodalomtörténet, mint az irodalomtudomány provokációja*, 49–50.

²⁵ Vö. uo. 70.

²⁶ Vö. Jauss, Hans Robert: *A recepcióesztétikai megközelítés részlegessége*, 87.

létrejött tapasztalatot. Jauss gondolatainak legnagyobb része a művek esztétikai hatásával foglalkozik. Bevezeti az „esztétikai” és „történelmi implikáció” fogalmakat. Esztétikai implikáción azt érti, hogy a mű első befogadása is magában foglalja az esztétikai érték felmérését, mert az olvasó mindent összehasonlít korábbi olvasmányával.²⁷ Véleménye pedig az, hogy a műveket akkor értjük meg helyesen, ha figyelembe vesszük keletkezési idejük műveit, amelyeket szerző és olvasó is ismerhetett.²⁸ A történelmi implikáció azt jelenti, hogy az első olvasók élménye recepcióláncként folytatódik generációról generációra, miközben gazdagodik, sőt esetenként eldönti egy mű történelmi jelentőségét és esztétikai nagyságát is.²⁹ Mivelhogy a régebben keletkezett művek megértését bizonyos fokig előre meghatározza értelmezéstörténetük, ezért az értelmezőnek tisztán kell látnia, mely jelentések rakódtak rá a történetileg eredeti/első jelentésre, amelyek bejutva a mű befogadásának és hatásának történetébe, befolyásolják a mai megértést.³⁰

Jauss kiemeli az olvasók esztétikai tapasztalatának három elemét: a *poiesist*, az *aisthesist* és a *katharsist*. Figyelmeztet, hogy a művek hőse és az olvasó között interakció jön létre, s ez lehetővé teszi, hogy nagy jelentőségű normák és értékek kerüljenek átadásra. Az azonosulásnak (identifikációnak) 5 formáját határozza meg: asszociatív, admiratív, szimpatetikus, katartikus és ironikus.

Jauss a „horizont” fogalmat is használja, amely a lehetséges befogadások perspektíváját fejezi ki. A szöveg hatásához tartozik az „elvárási horizont” kérdéskörének taglalása. A szövegekkel való kapcsolathoz hozzátartozik a horizontalkotás és horizontátalakítás is. Minden szöveg felidézi az olvasóban a korábbi szövegekből ismert elvárási horizontot, amit az olvasás/megértés vagy javít, vagy változtat, vagy pedig megismétel.³¹ A művek sajátos jelzésekkel készítik fel a közönséget a befogadásra.³² Az olvasóban felelevenednek az előzetes olvasmányok, a befogadó határozott érzelmi állapotba kerül, a mű várákozást kelt az olvasóban a folytatása és befejezés iránt. E várákozás aztán vagy megmarad, vagy pedig megváltozik. Az új ismeretanyag befogadásának lehetőségét vizsgálva Jauss megállapítja: az új ismeretanyag „előzetes tudás” segítségével válik felfoghatóvá.³³ Eszerint az új ismeretanyagnak „ágyat kell vetni”, hogy felfogható legyen. Az „előzetes tudás” hiánya megnehezíti a megértést. Ebben az esetben is létrejön ugyan megértés, de korántsem olyan, mint az előzetes tudás birtokában.

Az esztétikai hatás esetében fontosnak tartja kiemelni az irodalom társadalmi funkcióját:³⁴ az irodalmi élmény behatol az olvasó elvárási horizontjába, befolyásolja világ-megértését és visszahat a társadalmi magatartásra. A szövegből felfogható üzenet találkozik az olvasó elvárási horizontjával, hat rá, alakítja, gazdagítja, vagy egyszerűen érintetlenül hagyja. Funkcióját akkor teljesíti, ha nem marad hatás nélkül.

A szövegekkel való találkozásból Jauss levonja a következtetést: az olvasó az olvasásban olyan tapasztalatokat szerez, amelyek segítségével megszabadulhat mások előítéleteitől, és rákényszerül a dolgoknak újfajta észlelésére. Az irodalom elvárási hori-

²⁷ Vö. Jauss, Hans Robert: *Irodalomtörténet, mint az irodalomtudomány provokációja*, 48.

²⁸ Vö. uo. 62.

²⁹ Vö. uo. 48.

³⁰ Vö. Jauss, Hans Robert: *A recepcióesztétikai megközelítés részlegessége*, 88.

³¹ Vö. Jauss, Hans Robert: *Irodalomtörténet, mint az irodalomtudomány provokációja*, 53.

³² Vö. uo. 52.

³³ Uo.

³⁴ Vö. uo. 77.

zontja előrevetít meg nem valósított lehetőségeket is, és a társadalom korlátozott mozgásterét új kívánságokkal, igényekkel és célokkal bővíti, megnyitva az utat új, jövőbeli tapasztalatokhoz.³⁵

Jauss meglátásai gyümölcsözővé tehetők a bibliai szövegek tanulmányozásában: figyelmeztetnek arra a tapasztalatszerzésre, amely az olvasás által érhető el, vagy amely különböző normák és személyek irodalmi közvetítésével szerezhető meg. Természetesen, nem szabad elfelejteni, hogy a szövegekkel való találkozás az őskeresztységben kollektív tapasztalatot eredményezett, és ez a közös Jézus-követésben csúcsosodott ki. A befogadó személyét komolyan vevő teológia számára a jaussi gondolatoknak az az egyik legnagyobb haszna, hogy újra felelevenedhetnek és értelmet nyerhetnek a szövegértelmezés szinkron és diakron kérdésfelvetései.

A szöveg és olvasó kapcsolata

Wolfgang Iser irodalomtudóst a *konstanzi iskola* egyik megalapítójaként tartják számon. A *Der Akt des Lesens* című tanulmányában kitér a szövegre, műre, olvasóra és az olvasás során végbemenő folyamatokra.³⁶ Felfogásában a mű csakis a szöveg és az olvasó konvergenciája által, vagyis az olvasási folyamatban válik művé, mert a mű a szövegnek az olvasó tudatában történő megvalósulása (*Konstituiertheit*).³⁷ A könyvek az olvasás által jutnak egzisztenciához. Az olvasmányban az olvasó lesz a leírt gondolatok szubjektuma. Az olvasás közben az olvasó a maga tudatát a szerző gondolatainak rendelkezésére bocsátja.³⁸ Az olvasás iseri dialektikája szerint az olvasással az olvasó olyan tapasztalatot szerez, amiben amúgy nincsen része.³⁹

Mivelhogy a mondatok egymás között magasabb fokú értelmi szinteket képesek létrehozni, ezért Iser úgy látja, hogy olvasás közben fontos szerepet kap az a horizont, amelyet a mondatkapcsolatok (*Satzkorelat*) vetítenek elő. Iser figyelmeztet, hogy minden mondatkapcsolat egyszerre tartalmaz telített szemléletet és elképzeléseket.⁴⁰ Ha a mondat felkelti az érdeklődést a következő mondat iránt, akkor visszafelé befolyásolja az előzően olvasottakat;⁴¹ és levonja a következtetést: az olvasmány minden pillanata az előre- és visszatekintés feszültségében történik. Az olvasó szeme előtt feltűnik egy láthatár, háttérben pedig jelen van a múlt horizontja.⁴²

Isernél fontos gondolat az ún. szöveghezag (*Leerstelle*).⁴³ Az üres helyek vagy hézagok, mint kihagyások, az olvasó által betöltendő részeket jelölik, amelyek a szöveg szegmentumainak hiányzó összekapcsolhatóságából erednek. A szöveg „izületei” ezek. A szöveg mint rendszer nem tölti be önmaga üres helyeit. Ezek betöltésére egy másik

³⁵ Vö. Jauss, Hans Robert: *Irodalomtörténet, mint az irodalomtudomány provokációja*, 80.

³⁶ A mű teljes címe: *Der Akt des Lesens. Theorie ästhetischer Wirkung*. Megjelenési éve 1976. Magyar nyelven részletek jelentek meg a Kiss Attila, Kovács Sándor, Odorics Ferenc szerkesztésében napvilágot látott *Testes könyv I.* sorozatban az IctusJATE kiadónál, Szegeden, 1996-ban. A fordítást Hárs Endre végezte. Wolfgang Isernek másik, irodalomtudomány szempontjából fontos műve, az 1972-ben megjelent *Der implizite Leser*.

³⁷ Vö. Iser, Wolfgang: *Der Lesevorgang*. In: Warning, Rainer: *Rezeptionsästhetik. Theorie und Praxis*. UTB für Wissenschaft: Uni-Taschenbücher, 303. Wilhelm Fink Verlag München 1993, 4 253.

³⁸ Vö. Iser, Wolfgang: *i. m.* 272.

³⁹ Vö. Uo. 271.

⁴⁰ Uo.

⁴¹ Uo.

⁴² Uo.

⁴³ Ld. Iser, Wolfgang: *Az olvasás aktusa. Az esztétikai hatás elmélete*. Fordította Hárs Endre. In: Kiss Attila, Kovács Sándor, Odorics Ferenc (szerk.): *Testes könyv I.*, IctusJATE, Szeged 1996, 252.

rendszerre van szükség, ez pedig az olvasó. Amikor az üres helyek rámutatnak egy hiányzó kapcsolódásra, felkínálják az olvasó képzeletének a jelzett nézőpont elfoglalását. Az üres helyek eltűnnek, ha a képzelet megteremtette a kapcsolatokat. Az üres helyeknek az a haszna, hogy irányítják az olvasó képzeletét, amelyet a szöveg a saját feltételeinek megfelelően vesz igénybe. Az üres hellyel rokon a *negációs potenciál*, amelynek hatására felidéződnek ismert vagy meghatározott dolgok, hogy azután cáfolatot nyerjenek.

Minden textusra, így még a legrövidebbre is jellemző az idői keret; ezért a figyelem vándorolni kezd az olvasás közben (*wandernde Blickpunkt*).⁴⁴ Ez lehet a magyarázata annak, hogy a második olvasat nem egyezik azzal a benyomással, amely az első olvasat során jött létre. E változás nem kis mértékben függ az olvasó szövegbeli hollététől.⁴⁵ Így olyan felfedezéseket tehet, amelyek első alkalommal elmaradtak, de amelyekre feljogosít a szöveg. Iser szerint a szövegnek innovatív ereje van, mert az új olvasat újat ad az olvasónak. Második alkalommal már teljesen más az olvasás lefolyásának módja is, mint az elsőben volt. Ezért a változásért Iser az olvasó szubjektív találékonyságát teszi felelőssé, ami időközben megváltozott, ugyanis az előző olvasatot nem lehet teljes mértékben kitörölni az olvasó emlékezetéből. Ebből következik, hogy az olvasási módok (*Ablaufmodus*) megismételhetetlenek, s minden olvasmánynak megvan a maga sajátos módja.⁴⁶

Az olvasás során a tudatban képáradat/képfolyam jelentkezik.⁴⁷ A képi látást Iser határozottan megkülönbözteti a rendes látástól, mert az olvasó megpróbálja elképzelni azt, amit nem lehet látni.⁴⁸ A képi látásból kiindulva Iser különbséget tesz a befogadás (*Wahrnehmung*) és az elképzelés (*Vorstellung*) között. A befogadás a konkrét tárgyra vonatkozik, míg az elképzelés egy nem létezőre vagy jelen nem lévőre.⁴⁹ Az irodalmi művek esetében mindig az elképzelés jön szóba. A képzelőerőt megmozgatja a hézag, a szövegben rejlő meghatározhatatlansági fok, vagy a nyelvileg létre nem jövő implikáció.

Iser figyelme kiterjed az ún. *szöveg-repertoárra* is (*Repertoire des Textes*), és az a véleménye, hogy minden szöveg implikál egy bizonyos szociális, történeti, korabeli normát.⁵⁰ A szöveg stratégiájáról (*Textstrategie*) azt mondja, hogy olyan tartalmakat köt össze, amelyeknek kapcsolata nehézségeket idéz elő. Ezért néha ellentétek keletkezhetnek az elvárások és a létrejött kapcsolatok között.⁵¹ A szöveg az olvasóban folyamatosan provokálja a képzetek sokféleségét. A szövegstruktúra komplexitása megnehezíti a szituációnak az olvasó képzeletével való egyszerű betöltését, ezért az olvasót arra kényszeríti, hogy bizonyos képzeteket feladjon.⁵²

Iser úgy gondolja, hogy a szövegnek ellenőrző mechanizmusokat kell tartalmaznia, hogy a szöveg és olvasó közti kommunikáció sikeres lehessen. Ennek a kommunikációs folyamatnak a vége az olvasó által megalkotott értelem. Az így létrejött értelem kétségbe von meglévő értelmezésstruktúrákat, és megváltoztat adott ismereteket.⁵³

⁴⁴ Vö. Iser, Wolfgang: *Der Lesevorgang*, 260.

⁴⁵ Vö. Uo. 259.

⁴⁶ Uo. 260.

⁴⁷ Uo.

⁴⁸ Uo. 261.

⁴⁹ Uo.

⁵⁰ Uo. 267–268.

⁵¹ Uo. 268.

⁵² Id. Iser, Wolfgang: *Az olvasás aktusa. Az esztétikai hatás elmélete*, 246.

⁵³ Uo. 247.

Érdekes még pár szót ejteni az ún. *bennfoglalt olvasóról*, amit Iser nem egy valós olvasóként fog fel, hanem a szövegben fellelhető szerepként, amelybe a valós olvasónak bele kell illeszkednie, hogy a szöveg értelme létrejöjjön benne.⁵⁴ Az *implizite Leser* a szövegben mindenütt jelen van, és ugyanakkor sehol nem található fel, mert a bennfoglalt olvasó a szöveg szerkezetének része.

Teológiai hangok

Az Eco-i, Jauss-i, Iser-i irodalomtudományos és befogadásesztétikai felismerések bekerültek a modernkori teológiába is, és meghatározták a közelmúltban vagy frissen napvilágot látott hermeneutikai és exegetikai munkák jellegét. A legújabb hermeneutikai tanulmányok, kézikönyvek külön fejezetben foglalkoznak az olvasó szerepével és a megértés folyamatával.⁵⁵ Az újszövetségi exegézis területén leghamarabb az angol-amerikai nyelvterület alkalmazta a módszert, de a német nyelvű újszövetségi munkák sem hagyják el az olvasó szerepének megjelenítését. A szempont alkalmazása áthatja *Hubert Frankemölle* Máté kommentárját.⁵⁶ Már az előszóban kifejti, hogy a hagyományos exegetikai eljárásokat nem mellőzi, hanem a recepcióesztétika egy újabb szemléletével kívánja az exegézist gazdagabbá tenni. ApCsel 8,30–39 alapján a szerezsen komornyik kérdését a prófétai irat eredeti jelentéséről a történetkritika érdeklődéséhez hasonlítja. Ezzel szemben Filep válasza az ószövetségi rész alkalmazása által az új történeti tapasztalatot fejt ki.

Bas van Jersel Márk kommentárja már Frankemölle-t megelőzve alkalmazza az olvasó szerepét a szövegek jelentésének felismerésében. Kijelenti, hogy az első olvasókkal nem kíván foglalkozni, mert őt a mai olvasók érdeklik.⁵⁷

Ulrich Luz Máté evangéliumhoz írt kommentárkötetében és a Máté Jézus-történetében a hatástörténeti elv alkalmazása kapcsán tér ki a mindenkori olvasó és értelmező közösség szerepére. Az írott szövegek (Luz hasonlata szerint) olyanok, mint a konzervált étel, amit könnyű szállítani, eltartani, de fagyott állapotban nem fogyaszthatók; vagy olyanok, mint a fényképek, amelyek egy pillanatot örökítettek meg – fényképként nincs bennük élet. Ebben a formában a történetkritika vizsgálja őket. Azonban a bibliai szövegeket megérteni azt jelenti, hogy visszahozni őket az életbe,

⁵⁴ Ld. Iser, Wolfgang: *Der implizite Leser: Kommunikationsform des Romans von Bunyan bis Beckett*. Wilhelm Fink Verlag München 1994³, 8–9., 60–61.

⁵⁵ Német nyelvterületen Wilhelm Egger módszertana 1987-ben már foglalkozik a szöveg-olvasó viszonyával a jelentésformálás folyamatában (Egger, Wilhelm: *Methodenlebre zum Neuen Testament*. Herder, Freiburg-Basel-Wien 1987, 33–40.); Wolfgang Fenske 1999-ben megjelent újszövetségi exegetikai módszertana külön fejezetben tárgyalja az olvasó különböző típusait, és a szövegek megértésében játszott szerepét. (Fenske, Wolfgang: *Arbeitsbuch zur Exegese des Neuen Testaments*. Chr. Kaiser/Gütersloher Verlagshaus, Gütersloh 1999 57–58.); Hartmut Raguse előadássorozat formájában közölt hermeneutikai jellegű munkájában is helyet kap az olvasó szerepének tárgyalása (Raguse, Hartmut: *Der Raum des Textes. Elemente einer transdisziplinären theologischen Hermeneutik*. Kohlhammer Verlag, Stuttgart-Berlin-Bonn 1994, 84–85.; Manfred Oeming hermeneutikájában már vissza-visszatérő utalás történik az olvasó exegézisbeli jelentőségére (Oeming, Manfred: *Biblische Hermeneutik. Eine Einführung*. Wissenschaftliche Buchgesellschaft Darmstadt 1998). A sort folytatni lehetne a hatalmas angol-amerikai nyelvű hermeneutikai irodalommal, amelyben megfogalmazást nyert az olvasó-olvasás szerepe a németet megelőzve.

⁵⁶ Frankemölle, Hubert: *Matthäus Kommentar*. Patmos Verlag, Düsseldorf 1999², 10–11.

⁵⁷ van Jersel, Bas: *Das Markus Kommentar*. Patmos Verlag, Düsseldorf 1993, 56–60.

fogyaszthatóvá és beszédessé tenni.⁵⁸ Csak akkor nyernek jelentést, ha az élet részévé válnak. A bibliai szövegek értelmezése és az értelmező életének értelmezése egymástól elválaszthatatlan. A szövegeket akkor lehet megérteni, ha az életet új megvilágításba helyezik. Ez azt jelenti, hogy a bibliai szövegek jelentése nem létezik az élettől elhatároltan.

Gerhard Ebeling megállapítása klasszikusnak számít: a Biblia értelmezése az exegézisen, dogmatikán, prédikáción túl jelenti az egyház és tagjai életét, a tetteket, szenvedést, liturgiát, imádságot, teológiai munkát és személyes döntéseket, egyházi szervezetet és politikát, vallásháborúkat és szenvedélyes szeretetet. Tétele szerint az egyháztörténet a Biblia értelmezésének a története. A bibliai szövegeket ott értették meg, ahol alkalmazták – erről pedig leghamarabb az egyháztörténet tanít.⁵⁹

Mit tart Luz a szövegek termékenységről? Mivel a szövegeknek nincs rögzíthető jelentésük, ezért olyan erővel rendelkeznek, amely révén az új helyzetekben élő új embereknek, számukra és általuk, új jelentést teremnek.⁶⁰ Az új helyzetekben és új olvasóknak megszólaló szövegek igénylik az olvasónak aktív részvételét a magyarázatban. Luz saját magát említi, aki a magyarázat rendjén képtelen volt kikapcsolni a szubjektumot.⁶¹

Heike Bee-Schroedter a csodaelbeszélések fejlődés-lélektani vizsgálatát részletes recepcióelméleti bevezetővel indítja, majd a csodaelbeszélések újkori értelmezéstörténetét mint különböző szempontok szerinti tudományos recepciótörténetet tárgyalja. Az empirikus eljárással begyűjtött jelenkori laikus értelmezéseket a fejlődéslelektan felől értékeli ki.⁶²

Német nyelvű teológiai munkák között a recepciókritika tanulmányozásában alapműnek tekintem *Moises Mayordomo-Marín* és *Peter Müller* írásait az olvasásról és az olvasói szemléletről. Mayordomo részletes és átfogó hermeneutikai tanulmányt közöl az olvasóközpontú exegézis irodalomtudományos és befogadásesztétikai előzményéről.⁶³ Munkájának óriási haszna az, hogy az egyes ismertetések kapcsán külön foglalkozik a világi szerzők gondolatainak bibliai exegézisre néző használhatóságával. Úttörőnek tekintendő abban is, ahogyan az elméleti rész alapján felvázolja az evangéliumok recepciókritikai exegézisének egy lehetséges modelljét.⁶⁴ A módszert Máté evangéliuma 1–2 fejezetének exegézisén keresztül mutatja be.

Peter Müller több könyvében is tág teret szentel az olvasás folyamatának, az olvasás során létrejövő megértésnek, az olvasó szerepének. Érdeklődik az antik világban és a Bibliában fellelhető olvasási gyakorlat iránt. Kifejti, hogy az olvasás nem tekinthető önmagában lezárult folyamatnak, mert sokrétű személyi, szociális és társadalmi kör-

⁵⁸ Luz, Ulrich: *Evangélium és hatástörténet. A Máté-evangélium értelmezése a történelemben*. HKK, Budapest 1996, 16.

⁵⁹ Ebeling, Gerhard: *Kirchengeschichte als Geschichte der Auslegung der Heiligen Schrift*. In: *Wort Gottes und Tradition*. Vandenhoeck-Ruprecht in Göttingen 1964, 9–27.

⁶⁰ Luz, Ulrich: *Evangélium és hatástörténet. A Máté-evangélium értelmezése a történelemben*, 19–24.

⁶¹ Luz, Ulrich: *Das Evangelium nach Matthäus II Bd.*, EKK, Benziger Verlag GmbH, Zürich und Braunschweig 1990. VIII.

⁶² Bee-Schroedter, Heike: *Neutestamentliche Wundergeschichten im Spiegel vergangener und gegenwärtiger Rezeptionen*. SBB 39. Verlag Katholisches Bibelwerk GMBH Stuttgart 1998, 38–50.; 63–111.; 194–244.

⁶³ Mayordomo-Marín, Moises: *Den Anfang hören. Leserorientierte Evangelienexegese am Beispiel von Matthäus 1-2*. Vandenhoeck-Ruprecht, FRLANT sorozat, Göttingen 1998, 11–132. Müller, Peter: „Verstehst du auch was du liest?” *Lesen und verstehen im Neuen Testament*. Wissenschaftliche Buchgesellschaft Darmstadt 1994.

⁶⁴ Mayordomo-Marín, Moises: *Den Anfang hören*, 132–186.

nyezetben megy végbe.⁶⁵ Az olvasás-megértés komplex folyamat, amelyben szerző, szöveg, olvasó kapcsolatba lép egymással, amiért is az olvasási folyamatot különböző elemek összjátékának kell tekinteni. Noha az egyes elemeket céloknak alárendelve, részleteibe menve kutatni lehet, de az egyes elemeket mégsem lehet egymástól elválasztani, mert köztük szükségszerű kapcsolatok léteznek. Közvetlen kapcsolat áll fenn a szerző személye (alanya) és a szöveg között; ugyanakkor közvetlen a szöveg és olvasó kapcsolata is. Ezzel ellentétben az olvasó és szerző közti viszony közvetett, s általában csak a szöveg közvetítésével jön létre. E konstellációnak köszönhetően nyeri el a szöveg az olvasás során a maga jelentését.⁶⁶

A felsorolt példák is mutatják, hogy az újszövetségi teológiában az olvasás-olvasó problematikájának jelentkezése egyre tágabb teret kap elméleti és gyakorlati téren egyaránt. A teológusok szükségét látták a témában megszólalni, és az irodalomelméleti felismeréseket a textusok exegézise számára kamatoztatni.

Befejezés, avagy a legkisebb közös többszörös

A hermeneutikának s az abból kinövő módszertannak figyelme a múlt század 60-as éveiben az olvasó felé fordult (*reader-response criticism, subjektive criticism, transactive criticism, affektive stylistics, Rezeptionsästhetik, Wirkästhetik*). A jelentkező irányzatok és vélemények legnagyobb gondja az, hogy nem lehet egységes felfogásúnak mondani, hiszen sok tekintetben egymástól különböznek. Mindezek ellenére befejezésül megpróbáljuk megállapítani a számos irányzat legkisebb közös többszörösét:

– Irodalomtudósok, hermeneutikusok, teológusok, valamennyien egyet értenek abban, hogy a szövegek polivalens képződmények, s mint ilyenek, olvasásra írtak. A szövegek nem tekinthetők autonóm tárgyaknak, amelyek az olvasás nélkül is értelmet hordoznak.

– A szövegek értelme azáltal jön létre, hogy az olvasók (befogadók) részt vesznek az olvasás folyamatában. Ebből kifolyólag meg kell állapítani, hogy az értelem létrejötte a szöveg és olvasó kölcsönhatásának tekinthető.

– Az olvasás „időben” történik, és az olvasó a legtöbb esetben a szöveget segéd-eszközök (lexikonok, konkordanciák stb.) használata nélkül próbálja megérteni.

– Ahhoz, hogy értelmes olvasás történhessen, bizonyos előfeltételek teljesítése szükséges. Mindenekelőtt a nyelvi kompetenciára kell gondolni, de ide tartozik a szociális és intertextuális jártasság is.

– A szerző többé nem rendelkezik kiemelt szerepkörrel; a helyes értelmezés vonatkozásában a szerzőnek nincsen autoritatív kritérium szerepe.

– Fel kell adni az elképzelést, hogy irodalmi műveknek jelentését abszolút módon meg lehet határozni. Egyes magyarázatok másokénál sokkal helyesebbnek tűnhetnek, de óvatosan kell eljárni az értelmezés határvonalának meghúzása esetében. Az értelmezési különbözőségek számára új távlat nyílhat az idő-elem által: az egyetlen, közkedvelt, dogmatikailag is körülbástyázott értelmezés helyett és mellett nagyobb hangsúly tevődhet az értelmezések közötti párbeszédre.

⁶⁵ Müller, Peter: *i. m.* 4.

⁶⁶ Uo. 5.

Felhasznált irodalom

- Bee-Schroedter, Heike: *Neutestamentliche Wundergeschichten im Spiegel vergangener und gegenwärtiger Rezeptionen*. Stuttgarter Biblische Beiträge 39. Verlag Katholisches Bibelwerk GmbH, Stuttgart 1998.
- Ebeling, Gerhard: Kirchengeschichte als Geschichte der Auslegung der Heiligen Schrift. In: *Wort Gottes und Tradition*. Vandenhoeck-Ruprecht in Göttingen 1964.
- Eco, Umberto: *Nyitott mű*. Ford. Dobolán Katalin, Európa Könyvkiadó, Budapest 1998.
- Egger, Wilhelm: *Methodenlehre zum Neuen Testament*. Herder, Freiburg-Basel-Wien 1987.
- Fenske, Wolfgang: *Arbeitsbuch zur Exegese des Neuen Testaments*. Chr. Kaiser/Gütersloher Verlagshaus, Gütersloh 1999.
- Frankemölle, Hubert: *Matthaeus Kommentar*. Patmos Verlag Düsseldorf, 1999.²
- Iser, Wolfgang: *Der implizite Leser: Kommunikationsform des Romans von Bunyan bis Beckett*. Wilhelm Fink Verlag, München 1994³.
- Jauss, Hans Robert: *Recepcióelmélet – esztétikai tapasztalat – irodalmi hermeneutika. Irodalomelméleti tanulmányok*. Osiris Kiadó, Budapest 1999.
- Kiss Attila, Kovács Sándor, Odorics Ferenc (szerk.): *Testes könyv I*. IctusJATE, Szeged 1996.
- Luz, Ulrich: *Das Evangelium nach Matthaeus II Bd., EKK*, Benziger Verlag GmbH, Zürich und Braunschweig 1990.
- Luz, Ulrich: *Evangelium és Hatástörténet. A Máté-evangelium értelmezése a történelemben*. HKK, Budapest 1996.
- Mayordomo-Marín, Moises: *Den Anfang hören. Leserorientierte Evangelienexegese am Beispiel von Matthäus 1–2*. FRLANT, Vandenhoeck-Ruprecht in Göttingen 1998.
- Müller, Peter: „Verstehst du auch was du liest?“ *Lesen und verstehen im Neuen Testament*. Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt 1994.
- Oeming, Manfred: *Biblische Hermeneutik*. Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt 1998.
- Raguse, Hartmut: *Der Raum des Textes. Elemente einer transdisziplinären theologischen Hermeneutik*. Kohlhammer Verlag, Stuttgart-Berlin-Bonn 1994.
- van Jersel, Bas: *Das Markus Kommentar*. Patmos Verlag, Düsseldorf 1993.
- Warning, Rainer: *Rezeptionsästhetik. Theorie und Praxis*. UTB für Wissenschaft: Uni-Taschenbücher, 303. Wilhelm Fink Verlag München 1993.⁴

Die wichtigsten hermeneutischen Fragen der Rezeptionskritik

Der Verfasser versucht in seiner Arbeit einige wichtige Fragen der Rezeptionskritik für die ungarische Theologie darzustellen. Ganz am Anfang macht er deutlich, dass er den Namen Rezeptionskritik von dem Berner Neutestamentler Moises Mayordomo-Marín verleiht, der statt der verschiedenartigen literaturwissenschaftlichen Nomenklatur eine gemeinsame Benennung gefunden hat.

Durch einen kurzen Überblick der Hermeneutik-Geschichte zeigt der Verfasser die Schwerpunkte der Auslegungsgeschichte vom I. Jh. bis heute. Damit kommt er direkt zur Hauptlinie seiner Arbeit, zu Theorien über die Rolle des Lesers in der Interpretation und zur Bedeutung der Interaktion Verfasser-Text-Leser in der Rezeption.

Die Gedanken Umberto Eco-s über offene Kunstwerke, Hans Robert Jausses über die ästhetische Wirkung der Werke, Wolfgang Iser's über implizite Leser und den Akt des Lesens, über das Öffnen neuer Perspektiven der Interpretation durch das Einführen neuer Elemente in die historische Analyse der Texte. Um zu zeigen, dass die im Rahmen der Literaturwissenschaft formulierten innovationsartigen Gedanken ihre Wirkung in der neuteamentlichen Theologie auch gemacht haben, stellt der Verfasser solche Neutestamentler (Hubert Frankemölle, Bas van Jersel, Heike Bee-Schroedter, Ulrich Luz, Moises Mayordomo-Marín, Peter Müller) vor, die schon in ihren Werken die literaturwissenschaftliche Ergebnisse nutzbar gemacht haben.

Zum Schluss formuliert die Arbeit den „kleinsten gemeinsamen Nenner“ der literaturwissenschaftlichen Theorien. Der Verfasser sieht den Wert der Rezeptionskritik darin, dass die historisch-kritische Exegese neue Impulse durch das Leser-Element der Literaturwissenschaft bekommen wird.

1. Évfolyam. Kolozsvárt, 1908 január 10. 1. szám.

REFORMÁTUS SZEMLE

AZ ERDÉLYI REFORMÁTUS EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA

FELELOS SZERKESZTŐ: NAGY KÁROLY THEOLOGIAI TANÁR

Munkatársak:

IFJ. PÉTER KÁROLY egyh. kár. titkár	DR. KÁLMÁN JÁNOS rel. koll. tanár	DR. RAVASZ LÁSZLÓ theol. tanár
--	--------------------------------------	-----------------------------------

SZERKESZTŐSÉG, hová a lap szellemi részét illető közlemények küldendők: Kolozsvár, Bacs-kajászter 4. szám (Református Theológia).

ELŐFIZETÉSI ÁR: Egész évre 10 kor.; fél évre 5 kor. **KIADÓHIVATAL,** hová az előfizetési pénzek és hirdetések által küldendők: Kolozsvár, Károly-utca 51. szám (Igazgató-társak).

Rövidebb időre előfizetések el nem fogadottnak.

MEGJELENIK MINDEN PÉNTEKEN.

Előfizetési felhívás.

Előfizetést hirdetünk és kérünk lapunk a „Református Szemle“ 1908 évi I. évfolyamára.

A lap az erdélyi református egyházkerület „hivatalos“ lapja. A „hivatalos“ jelleg alatt azonban nem kell többet érteni, mint azt, hogy az egyházkerület kormányzatának körövényei, rendeletei, pályázatai, felhívásai és utasításai e lap „hivatalos rész“-ében adatként ki és hirdetések meg az illetékeseknek. Ez a része az egyházi adminisztráció szolgálatában áll.

A többi része az egyházi sajtó feladatait van hivatva teljesíteni. Azon program alapján, melyet a szerkesztő e számban adott, fogja egyházkerületünk magasabbrendű érdekeit szolgálni: multjának részleteit felderíteni, aktuális kérdéseit tárgyalni, a közvélemény nyilvánulásának s egyben kialakulásának eszközele által jövőjét előkészíteni, tudósításai által tájékoztatni egyházi életünk egész mezéjén, közvetíteni a szellemi érintkezést azok közt, kik szóval, tolla, munkával egyházunk szolgálatában állnak; lobogtatni a hínek és tudásnak egy célra szolgáló, világosságot terjesztő jükyüit s építeni mindenkét „letki húzó“- anyaszentgyházá, élő kövekből a Krisztus telke által.

E munkában anyagi, szellemi és erkölcsi támogatásra számít egyházunk minden hű fia részéről. Első sorban papjai, tándrai és lelkes világi tagjai részéről. Egyházt és iskolai gondnokaink, tanácsosaink ma már felelősséget hordozó tényezői egyház-kormányzatunknak. Kell, hogy minden oldalú tájékozottsággal teljesítsék munkájukat. E tájékozódást első sorban lapunkból szerzhetik meg. Reájuk tehát első sorban számítunk e lap támogatói között.

A lap minden hét péntek napján jelenik meg.

Előfizetési díja: Egész évre: 10 Kor. Fél évre: 5 Kor.

Előfizetések rövidebb időre nem csak polgári felévekre fogadottnakel.

Előfizetési pénzek „Az erdélyi reform. egyházkerület pénztára Kolozsvár“ címre küldendők; oda intézendők a reklamációk is.

Kolozsvár, 1908. január 5.

A „Református Szemle“ kiadóhivatala.

A Református Szemle első száma